

Fromm vyslovil veci, ktoré mi ležia na srdci

Helmut Johach, teológ a psychológ z Norimberku, pracovník ústavu pre liečbu mladistvých alkoholikov, je činným členom Medzinárodnej spoločnosti Ericha Fromma. Na Trangošku prišiel povedať si svoje a vypočuť si naše.

Soňa Čechová: Ako si sa dostal k Frommovi a prečo si mu dodnes verný?

Helmut Johach: S Frommom som sa zoznámil dávno, keď som sa zaoberal Frankfurtskou školou v rokoch 1967/68. Zaujímal ma raný Fromm, ale aj iní: Herbert Marcuse, Adorno, Horkheimer. O nich sa vtedy veľa diskutovalo, najmä medzi študentmi, lebo pôsobili ako duchovná inšpirácia pre alternatívu k demokracii Konrada Adenauera, ktorá už veľmi nabiehala na autoritatívnosť. Bolo to také povstanie synov proti otcovi, nositeľom Hitlerovho fašizmu. Nedávno som počul veľmi inteligentnú interpretáciu týchto udalostí a myslím, že to sedí: Adenauer sa totiž snažil o reštauráciu tých štruktúr, ktoré boli pred Hitlerovým režimom, lenže to, pravdaže, neboli demokratické štruktúry.

Soňa Čechová: V istom zmysle teda existuje paralela medzi tým, čo sa dialo okolo roku 1968, a твоjim približovaním sa k Frommovi?

Helmut Johach: Po revolúcii '68 sa situácia úplne zmenila, to už Fromm nebol dosť radikálny. Už tu boli iní autori, napríklad Marcuse; uňho sa politika spájala s oslobodením sexuality – to nás mladých vtedy veľmi zaujalo. Na programe dňa bolo hľadanie alternatív k tradičným partnerským vzťahom, k manželstvu

a k rodine. Mal som nedávno pacienta, ktorý v tomto hnutí vyrástol, a spolu sme si zaspomínali na vtedajší populárny slogan: „wer mit einer zweimal pennt, gehört schon zum Establishment“ (kto sa s jednou dvakrát vyspí, tomu to meštiacky myslí). Ale táto pseudoradikalita nepatrla vlastne ani tak do popredia toho hnutia. Tu šlo o vlastné komplexy a neurozy, ktoré si jednotlivci potrebovali odreagovať. S Frommom som sa fakticky oboznámil až koncom 70. rokov, keď som čítal Mať alebo byť. Prednášal som vtedy budúcim učiteľom a zo začiatku som tej knihe nevenoval veľkú pozornosť. No na seminári o súčasnej filozofii som zistil, že študenti čítajú Fromma s veľkým záujmom – najmä Mať alebo byť a Umenie milovať. Potom som urobil ďalší seminár a malo to úspech – Fromm bol skratka v móde. Zo začiatku sa mi zdalo, že Fromm nejde veľmi do podstaty, že je na môj vkus priveľmi populárny – aspoň podľa týchto dvoch kníh. Potom som však čítal Anatómiu ľudskej deštruktivity a O autoritatívnom charaktere a pokúsil som sa vnímať Fromma v celej jeho šírke, pričom najdôležitejšími sa pre mňa stali jeho náboženské témy. Pôvodným vzdelaním som teológ – a mal som a mám dosť napätý vzťah k cirkvi; cirkev a náboženstvo boli pre mňa vždy ako žeravé uhľáky. A Fromm mi ukázal, ako môže byť človek nábožný a neveriť pritom v Boha ako v patriarchálnu autoritu. Slovom, prišiel som Frommovi na chuť. Je to autor s naozaj širokým tematickým záberom: od predstáv ako liečiť psychiku spoločnosti a tézy o spoločenskom charaktere, až po náboženstvo pre moderného človeka, tvora kritického, ktorý sa predsa len chce realizovať aj po tejto stránke.

Imponovalo mi aj to, ako sa angažoval za vietnamskej vojny, ktorá vykatapultovala západnú mládež na barikády. Sám fakt, že bohatá Amerika totálne ničí malú chudobnú krajinu, otriasol pojmom západnej slobody. A tu vystúpil Fromm ako veľmi presvedčivý autor, odporca tejto politiky. Toto všetko sa mi prihováralo ako celok a dnes môžem o Frommovi povedať, že vyslovil veci, ktoré mne samému ležia na srdci.

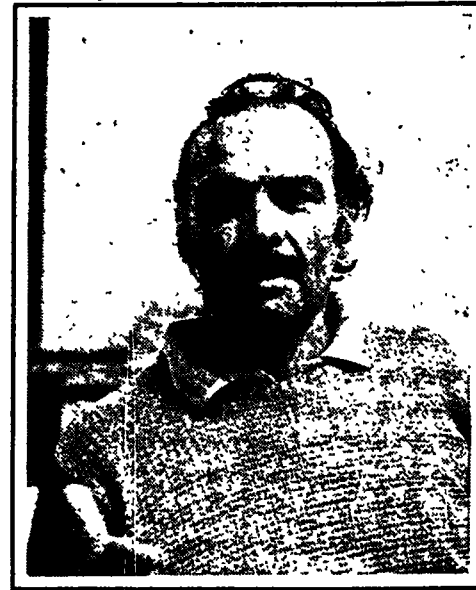
Dorle Johachová – opatrovatelka dôchodcov – má k Frommovi tiež svoj vzťah:

Soňa Čechová: Dorle, ako si sa ty dostala k Frommovi?

Dorle Johachová: O Frommovi som prvý raz počula v Amerike, kde som bola s manželom na univerzite v Berkeley roku 1963. Tam som si kúpila Frommovu knihu Psychoanalýza a náboženstvo, ale akosi ma to neoslovilo. Po dlhej pauze som čítala Umenie milovať, a to ma upútalo veľmi. U nás existujú takzvané ľudové univerzity, tiež som na takú chodila, a tam vznikol menší krúžok záujemcov o Fromma. Bolo to čosi medzi literárnou a sebaopoznávacou skupinou. Z Frommia mi ostalo vlastne veľa: pokúšam sa vyčítať podľa jeho myšlienok svojho pätnásťročného syna. K tým ďalším Frommovým knihám som sa ešte nedostala. Akosi som zastal. pri Mať alebo byť a pokúšam sa podľa toho žiť.

Soňa Čechová: Vráťme sa k tým skupinám, myslím, že to by mohlo byť zaujímavé aj pre nás.

Dorle Johachová: Obyčajne jeden kompetentný človek niečo rozpracuje, oboznámi s tým

Helmut Johach

Foto: S. Gajdos

skupinu a potom sa o tom diskutuje; je to akési sprevádzanie po knihe. V takej skupine ide, pochopiteľne, viac o životnú prax než o literatúru. Aj s Frommom je to tak. Nejde o to, aby ho človek len čítal, ale aby o všetkom uvažoval, aby ľudia spolu uvažovali, čo sa dá zmeniť. Najprv treba zistiť, ako to naozaj je, veď mnohí si ani nepripustia skutočný stav vecí, iba ukazujú fasádu; nepripustia, že niečo nie je v poriadku, že im nefunguje manželstvo, alebo ich neuspokojuje život v blahobyt. Pri takých stretnutiach je dôležité spoločné zistenie, že nie všetko funguje, a fasáda sa začne rúcať. Ľudia si vtedy uvedomia, že iní sú na tom tak isto, len nemali odvalu sami pred sebou si to priznať.